

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

**ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΤΟ
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΔΕΠ-Υ**

ATTITUDE AND PERCEPTIONS OF GENERAL EDUCATOR TEACHERS ABOUT
THE PHENOMENON OF SCHOOL BULLYING IN STUDENTS WITH ATTENTION
DEFICIT DISORDER

της
Σταυρούλας Σπηλιοπούλου

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία
με το ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Καμπάς Αντώνιος,

Καθηγητής ΤΕΦΑΑ ΔΠΘ

2^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Ζωή Καραμπατζάκη,

Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. “ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ”

3^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Σταθοπούλου Αγαθή,

Συνεργάτιδα Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. “ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ”

Κομοτηνή/Αθήνα

2018

Περίληψη

Το φαινόμενο της σχολικής βίας απασχολεί ιδιαίτερα τόσο τους ειδικούς όσο και το κοινωνικό σύνολο, καθώς τα τελευταία χρόνια παρατηρείται διεθνώς μια ποσοτική και κυρίως ποιοτική αλλαγή στις παραβάσεις που διαπράττονται από ανήλικους.

Σκοπός της έρευνάς μας είναι η διερεύνηση των στάσεων και αντιλήψεων των εκπαιδευτικών γενικής αγωγής για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.

Για το λόγο αυτό δομήσαμε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς γενικής αγωγής και αφορά τις στάσεις και τις αντιλήψεις τους για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.

Μέσω του ερωτηματολογίου θελήσαμε να έχουμε πληροφορίες από τους εκπαιδευτικούς για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ

Στην έρευνά μας η οποία διεξήχθη κατά το σχολικό έτος 2017-2018, συμμετείχαν 120 εκπαιδευτικοί, από δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία.

Τα κυριότερα αποτελέσματα που εξάγονται από την ανάλυση των δεδομένων είναι ότι οι στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γενικής αγωγής είναι αρκετά ικανοποιητικές σε σχέση με:

- τη συχνότητα εκδήλωσης του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.,
- τους παράγοντες που ευνοούν την εκδήλωση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.,
- τους τρόπους που χρησιμοποιούν για την καταστολή του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.,
- την αιτιώδη απόδοση σε παράγοντες που αφορούν τον εκπαιδευτικό σε σχέση με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού σε μαθητές με ΔΕΠ-Υ.

Τα αποτελέσματά μας συμφωνούν με αυτά άλλων ερευνών, όπως οι επιδημιολογικές μελέτες, της Δεληγιάννη - Κουιμτζή (2005), των Γιαννακοπούλου, Τσιάντη και Σουμάκη (2008), και των Τούντα και Δημητρακάκη.

Abstract

The phenomenon of school violence is of particular concern to both specialists and the community, as in recent years there has been a quantitative and, above all, qualitative change in offending committed by minors worldwide.

More specifically, the purpose of our research is to investigate the attitudes and perceptions of general education about the phenomenon of school bullying in students with ADHD

For this reason, we built a questionnaire addressed to general education teachers about their attitudes and perceptions about the phenomenon of school bullying in students with ADHD

Through the questionnaire we wanted to have information from teachers about the phenomenon of school bullying in students with ADHD

In our research conducted during the school year 2017-2018, 120 teachers from elementary schools participated.

The main results derived from the analysis of the data are that attitudes and perceptions of general education teachers are quite satisfactory in relation to:

- The incidence of school bullying phenomenon in students with ADHD,
- Factors favoring the phenomenon of school bullying in students with ADHD,
- The ways they use to curb the phenomenon of school bullying in students with ADHD,
- The causal performance of teacher-related factors in relation to the phenomenon of school bullying in students with ADHD.

Our results are consistent with those of other research, such as epidemiological studies, Deligiannis - Kouimtzis (2005), Giannakopoulou, Chianti and Sumakis (2008), and Tundas and Dimitrakakis.

Βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4th edition) (DSM/V). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual* (3rd edition). Washington, DC.
- Arcelus, J., Munden, C. A., McLauchlin, A., Vickery, L., & Vostanis, P. (2000). Attention Deficit Hyperactivity Disorder, behavioural and emotional problems in children excluded from mainstream education: a preliminary study of teachers' ratings. *European Journal of Special Needs Education*, 15 (1), 79-87.
- Askew, S., (1989) Aggressive Behaviour in Boys: to what extent is it Institutionalised?. In Tatum, D.P. and Lane, D.A., (eds) (1989). *Bullying in Schools. Stoke-on-Trent: Trentham Books.*
- Austin, S. & Joseph, S (1996) Assessment of bully/victim problems in 8 to 11 year-olds. *British Journal of Educational Psychology*, 66:447-456.
- Aylett, R. S., Louchart, S., Dias, J., Paiva, A., & Vala, M. (2005). FearNot! – an experiment in emergent narrative. In T. Panayiotopoulos, J. Gratch, R. Aylett, D. Ballin, P. Olivier, & T. Rist (Eds.), *Intelligent virtual agents proceedings* (pp. 305-316). Berlin: Springer.
- Bandura, A. (1993) Aggression. A social learning analysis, Englewood Cliffs N.J.
- Barkley, R. A. (2006). Attention deficit hyperactivity disorder: *A handbook for diagnosis and treatment*. New York: Guilford Press.
- Barkley, R.A. (1990). Attention – Deficit Hyperactivity Disorder: *A hand book for diagnosis and treatment*. New York: Pergamon Press. (1998) New York, NY: The Guilford Press.
- Barnes, C. & Mercer, G. (2003). *Doing Disability Research*. Leeds: The disability Press.
- Bauer, N., Herrenkohl, T. & Lozano, P.,(2006). Childhood Bullying Involvement and Exposure to Intimate Partner Violence, *Pediatrics, American academy of pediatrics*, Vol. 118.
- Bauman S, Rigby K & Hoppa K (2008) 'US teachers' and school counsellors' strategies for handling school bullying incidents', *Educational Psychology*, 28, 837–56.
- Besag, E.V.(1989) Bullies and victims in school. Philadelphia, *Open University Press.*

- Bird, M., Hammersley, M., Gomm, R., & Woods, P. (1999). *Εγχειρίδιο Μελέτης*. Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Bishop, D. V. M., & Snowling, M. J. (2004) *Psychological Bulletin*, 130, 858-886.
- Black, S., Washington, E., Trent, V., Harner, P., & Pollock, E. (2010): Translating the Olweus Bullying Prevention Program into Real World Practice, *Health Promotion Practice*, 11(5), 733- 740.
- Bond, L., Carlin, J. B., Thomas, L., Rubin, K., & Patton, G. (2001). Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers. *British Medical Journal*, 323(7311), 480-484.
- Boulton, M. J. (1997). Teachers' views on bullying: definitions, attitudes and ability to cope. *British Journal of Educational Psychology*, 67, 223-233.
- Braithwaite, j. B. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge, U.K. , Cambridge University Press.
- Carney, A. G. & Merrell, K. W. (2001). Bullying in Schools: Perspectives on Understanding and Preventing an International Problem, *School Psychology International*, 22: 364 – 382.
- Carr W & Cemis St . (1987), *Critical Reflection*, in : Wideen, M. & Andrews, I., "Staff development for school improvement: A Focus on the teacher", London, The Falmer Press.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας, μτφρ. Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθάρα, Μ. Φιλοπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Community Matters, Safe School Ambassadors, αρχική σελίδα (2009). Ανακτήθηκε 6 Δεκεμβρίου, 2017, από http://www.community-matters.org/safe_school-ambassadors/ .
- Connolly, I & O'Moore, M. (2003). Personality and family relations of children who bully, *Personality and Individual Differences*, 35, 559 – 567.
- Cooke, M. B., Ford, J., Levine, J., Bourke, C., Newell, L. & Lapidus, G. (2007). The Effects of City-Wide Implementation of "Second Step" on Elementary School Students' Prosocial and Aggressive Behaviors, *The Journal of Primary Prevention*, 28(2), 93 – 115.
- Cormier, E. (2008). Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: A Review and Update. *Journal of Pediatric Nursing*, 23 (5), 345-357.
- Craig, W., Pepler, D. & Blais, J., (2007). Responding to Bullying: What Works?. *School Psychology International*, 28, 465 – 477.
- Curtis, C. & Norgate, R. (2007). An evaluation of the Promoting Alternative Thinking Strategies Curriculum at Key Stage 1. *Educational Psychology in Practice: Theory, research and practice in educational psychology*, 23(1), 33 – 44.

- Dawkins, J. L. (1996): Bullying, Physical Disability and the Paediatric Patient, *Developmental Medicine and Child Neurology*, 38, 603-612.
- Diamond, A. (2005). Attention – deficit disorder (attention – deficit / hyperactivity disorder without hyperactivity): A neurobiologically and behaviorally distinct disorder from ADHD (with hyperactivity). *Development and Psychopathology*, 17, 807-825.
- Dodge, K.A., Bates, J.E. & Pettit, G.S. (1990) Mechanisms in the cycle of violence. *Science*, 250: 1678-1683.
- Dooley, L., Metcalf, T., & Martinez, A. (1999). A study of the Adoption of Computer Technology by Teachers. *Educational Technology & Society* 2 (4).
- Doollard, J et al. (1939). Frustration and Aggression. N. Haven. Yale University Press.
- Due, P., Holstein, B. E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., Currie, C. & The Health Behaviour in School-Aged Children Bullying Working Group. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries, *European Journal of Public Health*, 15(2), 128 – 132.
- Duncan, R.D. (2004). The impact of Family Relationships on school bullies and victims. Αναρτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου, 2017, από http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=fqmPAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA27&dq=duncan+2004+bullying&ots=COawywRpbp&sig=b9APX4fufabiJoS2R6T2tjltDQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Espelage, D., & Swearer, S.M. (2003). Research on school bullying and victimization: what we learned and where do we go from here?, *School Psychology Review*, 32(3), 365 – 383.
- Ferrington. D.P (1993) Understanding and Preventing Bullying. In M. Torny and N. Morris (Eds) Crime and Justice: An Annual Review of Research (vol. 17). Chicago: University of Chicago Press.
- Flannery, D.J., Singer, M. I., & Wester, K. L. (2004). Impact of exposure to violence in school on child and adolescent mental health and behavior, *Journal of Community Psychology*, 32(5), 559 – 573.
- Flouri, E. & Buchanan, A. (2003). The role of father involvement in children's later mental health, *Journal of Adolescence*, 26, 63 – 78.
- Freud, S. Gesammelte Werke. Τόμος XIV, 1932, σελ. 84
- Frey, K. S, Hirschstein, M. K., & Guzzo, B. A. (2000). Second Step: Preventing Aggression by Promoting Social Competence, *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(2), 102 – 112.

- Gentschel, D. A., & McLaughlin, T. F. (2000). ADHD as a social disability: Characteristics and suggested methods of treatment. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 12 (4), 333-347.
- Georgiou, S. N. (2008). Parental style and child bullying and victimization experiences at school, *Soc Psychol Educ*, 11, 213 – 227.
- Goode, E., (1988). *Sociology*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Guerin, S., & Hennessy, E., (2003). *Aggression and Bullying*, BPS Blackwell.
- Hirshstein, M. K., Van Schoiack Edstrom, L., Frey K. S., Snell, J. L., & MacKenzie, E. P. (2007). Walking the Talk in Bullying Prevention: Teacher Implementation Variables Related to Initial Impact of the Steps to Respect Program, *School Psychology Review*, 36(1), 3- 21.
- Hodges, E.V & Perry, D.G. (1999) Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (4): 675-677.
- Holzbauer, J. J. & Berven N. L. (1996). Disability Harassment: A New Term for a Long-Standing Problem, *Journal of Counseling & Development*, 74, 478 - 483
- Houndoumadi, A., & Pateraki, L. (2001). Bullying and bullies in Greek elementary schools: pupils' attitudes and teachers'/parents' awareness. *Educational Review*, 53(1),19-26.
- Hunt, C. (2006). The Effect of an Education Program on Attitudes and Beliefs about Bullying and Bullying Behaviour in Junior Secondary School Students, *Association for Child and Adolescent Mental Health*, 12(1), 21 – 26.
- in Portuguese Schools', *School Psychology International* 25(2): 241–54.
- Iwanaga, R., Ozawa, H., Kawasaki, C., & Tsuchida, R. (2006). Characteristics of the sensory-motor, verbal and cognitive abilities of preschool boys with attention deficit / hyperactivity disorder combined type. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 60, 37-45.
- Karatas, H. & Ozturk, C. (2011). Relationship Between Bullying and Health Problems in Primary School Children, *Asian Nursing Research*, 5(2), 81 – 87.
- Kellner, R., Houghton, S., & Douglas, G. (2003). Peer-related personal experiences of children with attention-deficit/hyperactivity disorder with and without comorbid learning disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50, 119-136.
- Klomek, A. B., Sourander, A., Kumpulainen K., Piha J., Tamminen T., Moilanen I., Almqvist F. & Gould, M. S. (2008). Childhood bullying as a risk for later depression and suicidal ideation among Finnish males, *Journal of Affective Disorders*, 109, 47 – 55.

- Kochenderfer-Ladd, B. & Pelletier, M. E. (2001). Teachers' views and beliefs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peer victimization, *Journal of School Psychology*, 46, 431 – 453.
- Kos, J. M., Richdale, A. L., & Jackson, M. S. (2004). Knowledge about attention-deficit/hyperactivity disorder: A comparison of in-service and preservice teachers. *Psychology in the Schools*, 41 (5), 517-526.
- Kumpulainen, K., Räsänen, E., Henttonen, I., Almqvist, F., Kresanov, K., Linna, S., Moilanen, I., Piha, J., Puura, K., & Tamminen, T. (1998). Bullying and psychiatric symptoms among elementary schoolage children. *Child Abuse & Neglect*, 22, 705 -717.
- Lazarus, R.S. (1999). *Stress and emotion: A new synthesis*, New York: Springer.
- Ανακτήθηκε στις 20 Νοεμβρίου, 2017, από [http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=mATTP46Qlp4C&oi=fnd&pg=PR9dq=Lazarus,+R.S.+\(1999\).+Stress+and+emotion:+A+new+synthesis.+New+ork:&ots=n5YmyKge9p&sig=4ExVZHUD-9ITsGTHZkiSiyWEgKE&redir_esc=#v=onepage&q&f=false](http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=mATTP46Qlp4C&oi=fnd&pg=PR9dq=Lazarus,+R.S.+(1999).+Stress+and+emotion:+A+new+synthesis.+New+ork:&ots=n5YmyKge9p&sig=4ExVZHUD-9ITsGTHZkiSiyWEgKE&redir_esc=#v=onepage&q&f=false) .
- Lewis, H.B. (1983) *Freud and modern psychology* . Vol. 2. The emotional basis of human behavior. New York : Plenum Press.
- Limber, S. P. (2011): Development, Evaluation, and Future Directions of the Olweus Bullying Prevention Program, *Journal of School Violence*, 10(1), 71- 87.
- Lorenz, K (1966). *On Agression*. New York. Harcourt Brace Iovanevich. Olweus, D. (1978) *Aggression in th Schools: Bullies and Whipping Boys*. Washington, DC: Hemisphere.
- Lund, R., Nielsen, K. K., Hansen, D. H., Kriegbaum, M., Molbo, D., Due, P. & Christensen, U. (2008). Exposure to bullying at school and depression in adulthood: A study of Danish men born in 1953, *European Journal of Public Health*, 19(1), 111 – 116.
- Lutzker, J., (2003). *Preventing violence , research and evidence-based intervention strategies*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Macklem, G. L. (2003). *Bullying and teasing: Social power in children's groups*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Massenkommunikation in Koning R., (Hrsg), *Handbuch der empitiiscchen Sozialforschung*, Band 2, Stuttgart 1969, (675-734).
- Mc Laughlin, C., Byers, R. & Vaughan, R. P. (2010): Responding to Bullying among children with Special Educational Needs and/or Disabilities, στο: *Anti-bullying alliance sen & disability developing effective anti bullying practice*, *University of Cambridge*, 47 – 51.

- McCrone, W. (2004). School bullying a problem for deaf and hard of hearing students? *INSIGHTS & STRATEGIES*, SPRING 2004.
- McMahon, S. D. & Washburn, J. J. (2003). Violence Prevention: An Evaluation of Program Effects with Urban African American Students, *The Journal of Primary Prevention*, 24(1), 43 – 62.
- Merrell, C., & Tymms, P. (2001). Inattention, hyperactivity and impulsiveness: Their impact on academic achievement and progress. *British Journal of Educational Psychology*, 71, 43-56.
- Moon, B., Hwang, H. & McCluskey J. D. (2011). Causes of School Bullying : Empirical Test of a General Theory of Crime, Differential Association Theory, and General Strain Theory, *Crime & Delinquency*, 57(6), 849 – 877.
- Morrison, B., (2002). Bullying and Victimization in Schools : A restorative Justice Approach, Trends and Issues in crime and criminal justice, Australian institute of criminology, No 219.
- Moser, C. and Kalton, G. (1992). *Survey Methods in Social Investigation*. London:
- Mynard, H. & Joseph, S (1997) Bully victim problems and their association with Eysenck's personality dimensions in 8 to 13 year-olds. *British Journal of Educational Psychology*, 67.
- Mynard, H. & Joseph, S (1997) Bully victim problems and their association with Eysenck's personality dimensions in 8 to 13 year-olds. *British Journal of Educational Psychology*, 67.
- Nathanson, D.L., (1992). *Shame and Pride : Affect, sex and the birth of the self*, New York :Norton.
- National Center of School Engagement, Bully Proof Your School, αρχική σελίδα. Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου, 2017, από <http://www.schoolengagement.org/index.cfm/Bully%20Proof%20Your%20School>
- Naylon, P., Cowie, H. & Cossin, F.(2006). Teachers and Pupil's definitions of Bullying, *British journal of educational Psychology*, The British Psychological Society, Vol.76.
- O'Moore, M. (2000). Critical Issues for Teacher Training to Counter Bullying and Victimization in Ireland. *Aggressive Behavior*, 26(1), 99-111.
- Olweus, D. (1994) Annotation: bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention programme. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35 (7), 11171-11190.
- Olweus, D. (1984) Aggressors and their victims: Bullying at school. In N. Frude & H. Gault (Eds), *Disruptive behavior in schools* (pp.55-76). New York: Wiley.

- Olweus, D. (1991) Bully/victim problems among school children: Basic facts and effects of a school-based intervention program.
- Olweus, D. (1993) *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1993) *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1993). *Understanding children's worlds: Bullying at School. What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1994): Annotation: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Programm, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171 - 1190.
- Olweus, D. (1996) Bully. Victim Problems in School Prospects vol XXVI, no 2, 331-359.
- Olweus, D. (2009). Εκφοβισμός και βία στο σχολείο: Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε (Επιμ. Εκδ.: Γ. Τσιαντής). Αθήνα: Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1993).
- Olweus, D., (2007). The Olweus bullying questionnaire. Center City, MN: Hazelden.
- Olweus, D., Limber, S. P. (2010). Bullying in School: Evaluation and Dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program, *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(1), 124 – 134.
- Pack, C., White, A., Raczynski K. & Wang A. (2011). Evaluation of the Safe School Ambassadors Program: A Student-led Approach to Reducing Mistreatment and Bullying in Schools, *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 84(4), 127 – 133.
- Parke, R.D. & Slaby, R.G. (1983). The development of aggression. In P.H. Mussen (Ed) *Handbook of child psychology : vol.4. socialization, personality and social behavior*. New York: Willey.
- Pateraki, L., & Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary school children in Athens, Greece. *Educational Psychology*, 21(2), 167-175.
- Pellegrini, A. D. and Long, J. D. (2002) 'A Longitudinal Study of Bullying, Dominance, and Victimization during the Transition from Primary School through Secondary School', *British Journal of Developmental Psychology* 20:259–80.
- Pepler, D., Craig, w., Ziegler, S. & Charach, A. (1993) A school- based anti-bullying intervention: preliminary evaluation. In D.P. Tattum (Ed): *Understanding and Managing Bullying*. Oxford: Heinemann Educational.
- Pereira, B., Mendonça, D., Neto, C., Valente, L. and Smith, P. K. (2004) 'Bullying
- Pfohl S., (1994). *Images of Deviance and Social Control*.

- Psychology International*, 29(2), 199-213.
- Rigby K & Bauman S (2007) 'What teachers think should be done about cases of bullying' *Professional Educator*, ACER, Melbourne.
- Rigby K & Bauman S (2010) 'How school personnel tackle cases of bullying: A critical examination' In S Jimerson, S Swearer & D Espelage (eds) *The international handbook of school bullying*, pp 455–468. Routledge: New York
- Rigby, k. & Slee, P.T. (1990) Victims and bullies in school communities. *Journal of the Australasian Society of victimology*, 1.
- Rigby, K. (2002). Σχολικός εκφοβισμός: σύγχρονες απόψεις (Επιμ. Εκδ.: Α. Γιοβαζολιάς). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος (Έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2002).
- Rigby, K., (2004): Addressing Bullying in Schools: Theoretical Perspectives and Their Implications, *School Psychology International*, 25, 287 - 300.
- Rigby, K., (2007). Bullying in Schools and What to Do About it. Australian Council for Educational, Victoria: ACER Press.
- Rigby, K., (2008). Children and Bullying. How Parents and Educators Can Reduce Bullying at School, USA: Blackwell Publishing.
- Rigby, K., Cox, I., & Black , G.(1997). Cooperatives and bully / victim problems among Australian school children. *The journal of social Psychology*, 1 37(3),357-368.
- Salmivalli, C., Huttunen, A. & Lagerspetz, M.J. (1997) Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38.
- Sapouna, M. (2008). Bullying in Greek primary and secondary schools. *School*
- Sapouna, M., Wolke, D., Vannini, N., Watson, S., Woods, S., Schneider, W., Enz, S., Hall, L., Paiva, A., Andre´, E., Dautenhahn, K. & Aylett R. (2010). Virtual learning intervention to reduce bullying victimization in primary school: a controlled trial, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(1), 104 – 112.
- Schuster, B. (1996) Rejection, exclusion, and harassment at work and in schools: an intergration of results from research on mobbing, bullying and peer rejection. *European Psychologist*, 1.
- Sciotto, M. J., & Eisenberg, M. (2007). Evaluating the evidence for and against the overdiagnosis of ADHD. *Journal of Attention Disorders*, 11, 106 113.
- Scriven J. (1967), " The changing Social Context of Teaching in Western Europe", in: Biddle, B., Good, T. & Goodson, I., *International Handbook of Teaching*, vol. II., Kluwer Academic Publishers.
- Skapinakis, P., Bellos, S., Gkatsa, T., Magklara, K., Lewis, G., Araya, R., Stylianidis, S. & Mavreas, V. (2011). The association between bullying and early stages of suicidal ideation in late adolescents in Greece, *BMC Psychiatry*, 11(22), 1 –9.

- Slee, R. (2004). Ενταξιακή εκπαίδευση και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη Νέα Εποχή. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Η. Σπανδάγου, (επιμ.) *Εκπαίδευση και Τύφλωση. Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Smith, P. K. (2003). Violence in schools: The response in Europe. Αναρτήθηκε στις 10 Νοεμβρίου, 2017, από [http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=7Qd0qD0gip0C&oi=fnd&pg=PT15&dq=Smith,+P.+K.+\(2003\).+Violence+in+schools:+The+response+in+Europe.+London+and+New&ots=pWg96BUKxW&sig=ODnetq6oMFAP7jEQ25aTTOj1IA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=7Qd0qD0gip0C&oi=fnd&pg=PT15&dq=Smith,+P.+K.+(2003).+Violence+in+schools:+The+response+in+Europe.+London+and+New&ots=pWg96BUKxW&sig=ODnetq6oMFAP7jEQ25aTTOj1IA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false) .
- Smith, P. K., Ananiadou, K. & Cowie, H. (2003). Interventions to Reduce School Bullying, *Can J Psychiatry*, 48(9), 591 – 599.
- Smith, PK & Sharp, S (eds) 1994, School bullying: Insights and Perspectives, Routledge, London. Αναρτήθηκε στις 12 Νοεμβρίου, 2017, από [http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=xbWHAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP&dq=4+Smith,+PK+%26+Sharp,+S+\(eds\)+1994,+School+bullying:+Insight+and+Perspectives,+Routledge,+London.&ots=PcnIx2zZMD&sig=oMQY2gZgQi-1GA5ncP3RuALLk&redir_esc=y#v=onepage&q=4%20Smith%2C%20PK%20%26%20Sharp%2C%20S%20\(eds\)%201994%2C%20School%20bullying%3A%20Insights%20and%20Perspectives%2C%20Routledge%2C%20London.&f=false](http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=xbWHAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP&dq=4+Smith,+PK+%26+Sharp,+S+(eds)+1994,+School+bullying:+Insight+and+Perspectives,+Routledge,+London.&ots=PcnIx2zZMD&sig=oMQY2gZgQi-1GA5ncP3RuALLk&redir_esc=y#v=onepage&q=4%20Smith%2C%20PK%20%26%20Sharp%2C%20S%20(eds)%201994%2C%20School%20bullying%3A%20Insights%20and%20Perspectives%2C%20Routledge%2C%20London.&f=false) .
- Snider, V. E., Busch, T., & Arrowood, L. (2003). Teacher Knowledge of Stimulant Medication and ADHD. *Remedial and Special Education*, 24, 46-56.
- Sparks, D. & Hirsh, S. (1983), A New Vision for Staff development, Oxford, *National Staff development Council*.
- Sparks, D. & Hirsh, S. (1983), A New Vision for Staff development, Oxford, National Staff development Council.
- Spence, M., (1995). *Foundations of Modern Sociology*, Prentice hall Canada inc., Ontario.
- Steinhausen, H.C. (1992). Υπερκινητικές διαταραχές. Πρακτικά Συμποσίου. *Παιδιά με υπερκινητικό σύνδρομο και διαταραχές διαγωγής. Πρόκληση για τους ειδικούς και το σχολείο*. Αθήνα: Παιδοψυχιατρική Εταιρεία.
- Stephenson, P. & Smith, D. (1989) Bullying in the junior school. In D.P. Tattum & D.A. Lane (Eds.) *Bullying in schools*. London: Trentham Books.
- Stevens V., De Bourdeaudhuij, I. & Van Oost, P. (2001). Anti-bullying interventions at school: aspects of programme adaptation and critical issues for further programme development, *health promotion international*, 16(2), 155 – 167.

- Terranova, A. M. (2009). Factors that Influence Children's Responses to Peer Victimization, *Child Youth Care Forum*, 38, 253 – 271.
- The Pennsylvania State University, The Prevention Research Center, The PATHS Curriculum αρχική σελίδα (2012). Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2017, από <http://www.prevention.psu.edu/projects/PATHS.html> .
- Thompson, D., Whitney, I. & SMITH, P. K. (1994). Bullying of children with special needs in mainstream schools, *support for learning*, 9(3), 103 – 106.
- Unnever, J. D. & Cornell, D. G. (2003). Bullying, Self-Control, and Adhd, *journal of interpersonal violence*, 18(2), 129 – 147.
- Vannini, N., Enz, S., Sapouna, M., Wolke, D., Watson, S., Woods, S., et al. (2011). "FearNot!": a computer-based anti-bullying-programme designed to foster peer intervention, *Eur J Psychol Educ*, 26, 21 - 44.
- Vereb, R. L., & DiPerna, J. C. (2004). Teachers' Knowledge of ADHD, Treatments for ADHD and Treatment Acceptability: *An Initial Investigation. School Psychology Review*, 33 (3), 421-428.
- Walford, G.(1989) Bullying in Public Schools: Myth and Reality. In Tattum, D.P., and Lane, D.A (eds 1989) *Bullying in Schools. Stoke-in-Trent: Trentham Books*.
- Walford, G.(1989) Bullying in Public Schools: Myth and Reality. In Tattum, D.P., and Lane, D.A (eds 1989) *Bullying in Schools. Stoke-in-Trent: Trentham Books*.
- Walter H., Einleitung auf der Suche nach einem sozialisationstheoretischen Konzept, in Walter H., (Hrsg). *Sozialisationsforschung. Erwartungen, [robleme, Theotieschwerpunkte. Stuttgart-Cannstatt 1973, (13-65)*.
- Warden, D. & Mackinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies and victims: An investigation of their sociometric status, empathy and social problem-solving strategies, *British Journal of Developmental Psychology*, 21(3), 367 – 385.
- Warner-Rogers, J., Taylor, A., Taylor, E., & Sandberg, S. (2000). Inattentive behavior in childhood: Epidemiology and implications for development. *Journal of Learning Disabilities*, 33 (6), 520-536.
- Watson S. E. J., Vannini, N., Woods S., Dautenhahn, K., Sapouna M., Enz, S., Schneider W., Wolke D., Hall L., Paiva A., André E. & Aylett, R. (2010). Inter cultural differences in response to a computer-based anti-bullying intervention, *Educational Research*, 52(1), 61 – 80.
- Weiner, M. T., & Miller, M., (2006): Deaf Children and Bullying: Directions for Future Research, *American Annals of the Deaf*, 151(1), 61 - 70.

- West, J., Taylor, M., Houghton, S., & Hudyma, S. (2005). A comparison of teachers' and parents' knowledge and beliefs about Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD). *School International Psychology*, 26 (2), 192-208.
- Whitney, I., & Smith, P. K. (1993). A survey of the nature and extent of bully/victim problems in junior/middle and secondary schools, *Educational Research*, 35(1), 3 – 25.
- Wu, K. K., Anderson, V., & Castiello, U., (2006). ADHD and working memory: A task switching paradigm. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 28, 1288-1306.
- Yerger, W., & Gehret, C. (2011). Understanding and Dealing with Bullying in Schools, *The Educational Forum*, 75(4), 315 – 326.
- Andreou, E. (2000) Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8 to 12 years-old Greek school children. *Aggressive Behaviour*, 26: 49-56.
- Andreou, E. (2000) Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8 to 12 years-old Greek school children. *Aggressive Behaviour*, 26: 49-56.
- Ανδρέου, Ε., (2004). Η βία στο σχολείο ως συλλογική διεργασία: Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις και αλληλεπιδράσεις μαθητών και μαθητριών που εμπλέκονται σε περιστατικά θυματοποίησης, (επιμ.) Ζαφειροπούλου, Μ., & Κλεφταράς, Γ., στο *Εφαρμοσμένη κλινική ψυχολογία του παιδιού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα..
- Αρτινοπούλου, Β (2001) Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Αρτινοπούλου, Β. (2001). «Βία στο σχολείο». Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βάμβουκας, Μ. (1998). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα.: Γρηγόρης.
- Βουϊδάσκη Β (1983): Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και το σχολείο, Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα.
- Βουϊδάσκη Β (1992): Η τηλεοπτική βία και η επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά και τους νέους, Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα.
- Βουϊδάσκη, Κ. Β., (1987). *Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

- Γαλανάκη, Ε. (2011): Δυσλειτουργικές πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών για το σχολικό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση. *Πρακτικά του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης*, Τόμος Γ' (σελ. 309 - 318). Αθήνα: Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης – Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Γαλανάκη, Ε., Αμανάκη, Ν. & Ξύκη. (2007). Εκφοβισμός/θυματοποίηση και μοναξιά του παιδιού στην οικογένεια και στο σχολείο. *Πρακτικά του 19 πανελληνίου συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας σε συνδιοργάνωση με την Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου Καρδίτσας*.
- Θωμοπούλου, Γ (2008) Αντιμετώπιση φαινομένου παιδικής βίας, Ινστιτούτο Επιμόρφωσης, Λουτράκι.
- Κάκουρος, Ε. Μανιαδάκη, Κ. (2000). *Η επίδραση της ΔΕΠ-Υ στη σχολική επίδοση και στη συμπεριφορά των παιδιών*. Αθήνα.
- Καλαντζή-Αζίζι, Α. & Αγγελή, Κ. (2002). Προσαρμογή της ADHD Rating Scale-IV για γονείς και εκπαιδευτικούς στην ελληνική γλώσσα. Στο Ρούσσου, Α. Θέματα Ψυχομετρίας στην Κλινική Πράξη και Έρευνα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καραμπαζάκη Ζ., Υποστήριξη παιδιών με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα, στο Διαφόρων συγγραφέων, ΥΠΕΠΘ, (2011)., *ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*, σελ 257 -266.
- Καραβόλτσου Α. (2012): Europe's antibullying Campaign Project: Τελική έκθεση, Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου, 2017, από <http://www.eabc.eu/gr/ereuna/>.
- Καραγιάννης, Δ. (1992). Συστημική θεώρηση της οικογένειας παιδιού με υπερκινητικό σύνδρομο. Στο Συμπόσιο. *Παιδιά με υπερκινητικό σύνδρομο και διαταραχές διαγωγής. Πρόκληση για τους ειδικούς και το σχολείο*. Αθήνα: Παιδοψυχιατρική Εταιρεία Ελλάδας.
- Λιβανίου, Ε. (2004). *Μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς στην κανονική τάξη*. Εκδ. ΚΕΔΡΟΣ, Αθήνα.
- Μόττη – Στεφανίδη, Φ., & Τσεργας, Ν., (2000). Όταν τα πράγματα στο σχολείο αγριεύουν, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.
- Ξύκη, Ν. (2008). *Ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση στην παιδική ηλικία: Σχέση με τη μοναξιά στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2000): *Επιθετικότητα στο σχολείο: προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Πανούσης, Γ., (1995). Η βία στα σχολεία: «Double Face» *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, Αθήνα 1995, τεύχος 84: 79-81
- Παπαγεωργίου, Β. (2005). Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα. Στο Β. Παπαγεωργίου (Επιμ.), *Ψυχιατρική Παιδιών και Εφήβων* (142-148). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Πατσίδου, Μ. (2006). *Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις σε μαθητές με Διαταραχές Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας*. Ο.Ε.Α. τ. 31, Αθήνα.
- Τζομπανάκης, Μ. (2005). *Προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών/τριών των τμημάτων ένταξης δημοτικής εκπαίδευσης περιφέρειας Κρήτης και οι στρατηγικές αντιμετώπισής τους*: Διπλωματική εργασία, Πάτρα: Ε.Α.Π
- Τσαλίκου Φ (1989): *Μυθολογίες βίας και καταστολής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1989.
- Τσιάντης Ι., (2009). «Ενδοσχολική Βία», στο: «Ημερίδα Συμβούλων β΄θμιας Εκπαίδευσης της Β΄ Αθήνας σε συνεργασία με τη Γερμανική Σχολή. «Κρίσεις και συγκρούσεις στο σχολικό περιβάλλον». Αθήνα, Σάββατο, 28 Μαρτίου.
- Τσιάντης, Ι., (1986). *Εγχειρίδιο για την ψυχοκοινωνική Υγεία του Παιδιού και του Εφήβου*. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- Φτιάκα, Ε. (επιμ.) (2007) *Ειδική και Ενιαία εκπαίδευση στην Κύπρο*. Αθήνα: Εκδόσεις Ταξιδευτής.
- Χατζηχρήστου, Χ. & Horf, D. (1991). *Προβλήματα συμπεριφοράς και σχολικής επίδοσης μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των εκπαιδευτικών*, Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 14/15, 107-147.
- Χατζηχρήστου, Χ., Βαϊτση, Α., Δημητροπούλου, Π., Ξ και Φαλκή, Β. (2000). *Δυσκολίες μάθησης και προσαρμογής των παιδιών στο σχολείο: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών*. Ελληνική Εταιρεία Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου, 1(1), 32-47. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Ψάλτη, Α., & Κωνσταντίνου, Κ., (2007). Το φαινόμενο του εκφοβισμού στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Η επίδραση φύλου και εθνο-πολιτισμικής προέλευσης, *Ψυχολογία*, 14 (4).